

gozására. Ilyenek pl. a „partizán módszer”, amikor a partner hirtelen témaváltására kell reagálnunk; a „szórszálhasogató taktika”, amikor partnerünk minden apró részletbe beleköt; az „övnön aluli ütések”, amikor vitapartnerünk nem álláspontunkat, hanem személyünket támadja; stb.

Ugyanebben a fejezetben tárgyalja a szerző a paranyelvet: a hangzást, a hangerőt és a hangsúlyt, ami nagy szerepet játszik mondanivalónk hatásának módosításában. Itt kapnak helyet a nem verbális kommunikáció eszközei is: a gesztusok és mozdulatok. Itt átléphetünk határainkon és a kinetikus viselkedés egyes jegyeiről külföldi kultúrákban is információt szerezhethetünk. A szerző itt csak említést tesz néhány interkulturális viselkedésformai különbségről, amivel egyrészt érzékelteti, hogy a kommunikáció ezen eszközeit a kulturális háttér keretében kell vizsgálnunk, ugyanakkor felkelti érdeklődésünket a téma részletesebb megismerése iránt.

Külön fejezet foglalkozik a hallgatás készségével, ami igen öröndetes, hiszen ez az a készség, amelyiket oly sokszor figyelmen kívül hagyunk, pedig a hatékony kommunikációnak elengedhetetlen része. A szerző megkülönbözteti az aktív és a passzív hallgatást, bár kijelenti, hogy a szakmai életben csak az előbbire van szükségünk. Kiemeli a jó hallgató azon képességét, hogy szabad, megengedő, elfogadó légkört teremtsen. Az okos hallgatás a szerző értelmezésében annyit jelent, hogy „a hallgatást ökonomikusan, jól szervezzük meg, úgy alakítjuk, hogy a lehető legtöbb hasznot hajtsa”.

Összefoglalva, a könyv igen hasznos lehet mindenki számára, aki a szóbeli vagy írásbeli kommunikáció bármely területén megszerzett ismereteit szeretné bővíteni és hatékonyabban szeretne kommunikálni a magánéletben, az iskolában és a munkahelyen.

Hatoss Anikó

Sandra Lee McKay és
Nancy H. Hornberger (szerk.)

Sociolinguistics and Language Teaching

Cambridge University Press,
Cambridge, 1996, 484 p.

A kötet újdonsága már címében is megmutatkozik: olyan szociolingvisztikai összefoglalót tartunk a kezünkben, amelyet kifejezetten nyelvtanárok részére állítottak össze azzal a céllal, hogy nagyobb rálátásuk legyen a nyelv és a társadalom egymáshoz való viszonyára.

A gyűjtemény bevezetőjében a szerkesztők a könnyebb áttekinthetőség kedvéért megkülönböztetik mind a társadalmi, mind a nyelvi elemzés makro és mikro szintjeit. Ez alapján a kötetet négy fő fejezetre osztották.

Az első fejezet („Nyelv és társadalom”) a szélesebb társadalmi és politikai környezet a hivatalos nyelv választására és a nyelvek sztenderd változatának kialakulására tett hatását vizsgálja, más szavakkal, a társadalmi és a nyelvi makro elemzés vetületébe eső kérdéseket tárgyal, melyek a következők: nyelvi attitűdök, motiváció és standardok, társadalmi többnyelvűség, „világangolok”, nyelvi tervezés, nyelvpolitika.

A második fejezet („Nyelv és variáció”) bemutatja a szélesebb társadalmi és politikai környezet egyéni nyelvhasználatra gyakorolt befolyását, azaz a társadalmi elemzés makro szintjének és a nyelvi elemzés mikro szintjének kereszteződésébe tartozó kérdéseket vitat meg: regionális és társadalmi variációk, pidzsinek és kreolok, nyelv és nem.

A harmadik fejezet („Nyelv és interakció”) a társadalmi és a nyelvi elemzés mikro rétegeit járja körül a néprajzi mikro elemzés, az interakciós szociolingvisztika és az interkulturális kommunikáció vizsgálatának segítségével, nevezetesen azt, hogy egy speciális társadalmi szituáció vagy szerepkapcsolat és a verbális, illetve nem verbális kommunikáció milyen hatásokat gyakorol egymásra.

A negyedik fejezet („Nyelv és kultúra”) a társadalmi elemzés mikro és a nyelvi elemzés makro rétegeibe vezeti be az olvasót. A speciális társadalmi helyzetek és az egyes kultúrák és közösségek nyelvhasználati kérdéseinek olyan összefüggései kerülnek itt terítékre, mint a kommunikáció néprajza, a beszédaktusok és az írásbeliség. A kötetet Nancy H. Hornberger írása zárja, amelyben a szerkesztő–szerző a többi tanulmány megállapításait összefoglalva vizsgálja az oktatás és a nyelv társadalmi, kulturális, és interakciós sokféleségének kölcsönhatásait.

Az adott terület egy-egy specialistája által kifejezetten e gyűjtemény számára írt tanulmányai ismertetik a téma legfontosabb kérdéseit, azok kutatási módszereit és, itt a kötet különlegessége, a szóban forgó kérdések nyelvoktatási implikációit. Az összesen 14 cikk színvonala, stílusa, szerkezete és mondanivalója rendkívül egységes. Ezt az is elősegíti, hogy a szerzők gyakran utalnak is egymás írásaira. Minden tanulmányt az adott témához kapcsolódó bőséges bibliográfia zár, ami a 484 lapnyi kötet több mint 80 lapját teszi ki. A legfontosabb művekről néhány soros ismertetés is olvasható.

Mivel az összes tanulmány részletes bemutatása meghaladná a könyvismertetés kereteit, essék szó négy, manapság nagy érdeklődésre számot tartó cikk tartalmáról. Kamal K. Sridhar tanulmánya a kétnyelvűség, illetve többnyelvűség társadalmi vonatkozásairól nyújt áttekintést. Nyelvtanításra vonatkozó javaslatai elsősorban az angolszász országokban folyó másodiknyelv-oktatásra érvényesek, de közülük jónéhányat az Európai Közösségbe igyekvő Magyarországon is adaptálni lehet. A kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatások bebizonyították, hogy a korábbi nézetekkel ellentétben a kétnyelvű emberek intelligenciája nem alacsonyabb, mint az egynyelvűeké. Ebből következően a második nyelvet tanító tanároknak türelmesnek kell lenniük a kétnyelvű diákok kódváltásaival és kódkeveréseivel szemben. Tisztában kell lenniük azzal is, hogy mi a

diákok anyanyelve, és az ebből adódó előnyöket az oktatás során kell kiaknázni. A nyelvtanárnak továbbá azt a regisztert és stílust kell előnyben részesítenie a tanítás során, amelyre a diákoknak előre láthatólag a legnagyobb szükségük lesz a későbbiek során. Végül, de nem utolsósorban a számkra is megszívlelendő megjegyzés: az idegennyelv-, illetve másodiknyelv-oktatás azon alapesetét, hogy az nem anyanyelvi beszélőket készít fel anyanyelvi beszélőkkel való találkozásra, ki kell egészíteni azzal az egyre gyakoribban előforduló esettel, amelynek során nem anyanyelvi beszélők egymás között kommunikálnak angolul. Az európai határok eltűnésével előbb-utóbb a magyarországi idegennyelv-oktatásnak is szembe kell néznie ezzel a kérdéssel.

Braj B. Kachru és Cecil L. Nelson ismereti a szociolingvisztika, a világ különböző tájain beszélt angol nyelvi változatok és a nyelvtanítás kapcsolódási pontjait. Megállapításaik nem csupán az angolra, hanem a többi több központú, több standard változattal rendelkező nyelvre (arab, francia, hindi, spanyol) is vonatkoznak. A többféle angol nyelv kialakulásának és néhány jellemzőinek felvillantása után három koncentrikus körbe (belső: pl. Nagy-Britannia, USA; külső: pl. India, Nigéria; táguló: pl. Kína, Nepál) csoportosítják az angolt használók millióit, amely azért jelentős, mert a nyelvtanároknak f/el kell ismerniük a rengeteg nyelvi variáció létezését. A szerzők legfontosabb pedagógiai tárgyú megjegyzése, hogy a tanárképzésben nagy hangsúlyt kell fektetni a világ különböző pontjain beszélt angolk jelenlegi és jövőbeni helyzetére és funkciójára. Az angol nyelven beszélő világ különböző írásos anyagainak (újságcikkek, irodalmi művek) felhasználásával fel lehet hívni a figyelmet ugyanannak a nyelvnek a különböző standard változataira, amely tényre a tananyagtervezéskor és a teszteléskor is nagy gondot kell fordítani.

A kötet talán legjobban kidolgozott része az egyik legnépszerűbb és manapság igen nagy publicitást kapott szociolingvisz-

tikai témát, a nyelv és a nemek kapcsolatát vizsgálja Rebecca Freeman és Bonnie McElhinny tolmácsolásában. A nyelv és a nemek osztálytermi kapcsolatának vizsgálatát a szerzők azzal a megjegyzéssel kezdik, hogy ugyan az iskolának nem feladata a nemi különbségekből fakadó társadalmi szerepek oktatása, az iskola mégis gyakran erősíti a nők alárendelt szerepét olyan tanterv-választással és osztálymunka-szervezéssel, amelyek kirekesztik vagy rossz színben tüntetik fel a hölgyeket, illetve sztereotípiákat sugallnak róluk. A szerzők közölnék egy pedagógusok számára rendkívül tanulságos és önvizsgálatra készítő listát a fiúk és a lányok jellegzetes nyelvi viselkedéséről az osztályteremben, illetve a tanárok ezekre való reakciójáról. A lista teljes felsorolása meghaladná ennek az ismertetésnek a kereteit; de az a pont rendkívül elgondolkodtató, hogy egy USA-beli osztálytermi kutatás kiderítette, hogy a fiúk ugyan háromszor annyit beszéltek a tanórán mint a lányok, a tanár mégis úgy emlékezett, hogy a lányok szólaltak meg többször.

Sandra Lee McKay írása a különböző írásbeliségek kérdését vizsgálja. A szerző amellet foglal állást, hogy az írásbeliség nem pusztán egyéni, hanem társadalmilag meghatározott tudás is, amit a legkülönbözőbb etnikai (pl. eszkimó, kínai, afro-amerikai, thaiföldi) közösségekkel kapcsolatos kutatásokkal támaszt alá. A multikulturális környezetben írást tanító tanárok számára különösen az ázsiai és a nyugati kultúra szövegszervezési különbségeinek tárgyalása szolgálhat megszívlelendő tanulságokkal. A többféle írásbeliség meglétének elfogadása maga után vonja azt a kérdést, hogy melyiket részesítsük előnyben az oktatás során, és miért éppen azt. A választ McKay abban látja, hogy a különböző írástudási hagyományok tiszteletben tartása mellett olyan írásbeliségi standardot kell támogatni, amely egy közös kultúra kialakításában segít.

Összefoglalva: a *Sociolinguistics and Language Teaching* című kötet nagyigényű

vállalkozás a szociolingvisztika kutatási eredményeinek a nyelvoktatásban való alkalmazási lehetőségeinek bemutatására. A könyvet a cikkek egységes felépítése és mondanivalója, valamint a pedagógiai észrevételek megfontolt józansága és középútkeresése jellemzi. Bár a hivatkozásul szolgáló példák többsége angolszász nyelvterületről való, a kötet bármely nyelvszakos tanár számára tanulságos lehet, ezért magyar nyelvre való átültetése nem lenne haszon nélküli vállalkozás.

Kiszely Zoltán

Regina Hessky – Erzsébet Knipf (szerk.)

Ein Textbuch zur Lexikologie I-II.

Holnap Kiadó, Budapest, 1998,
341+290 p.

A lexikológia és a tárgykörébe tartozó lexikális szemantika általában kellő népszerűségnek örvend az egyetemek és főiskolák német nyelvészeti tantárgyainak sorában. A hallgatók saját nyelvtudásukra, személyes tapasztalataikra, irodalmi művekben olvasott nyelvi anyagokra támaszkodhatnak a szókincs vizsgálata közben, és így szívesen választanak szakdolgozati témának egy-egy szókincsel, jelentéskapcsolatokkal, területi nyelvvariációkkal vagy éppen nyelvek közötti kapcsolatokkal foglalkozó kérdést. Ugyanakkor a nyolcvanas, kilencvenes években a lexikológia és a szemantika újra az érdeklődés középpontjába került a nemzetközi és különösen a német nyelvészeten belül. A legtöbb (egyetemi, főiskolai) könyvtárban a germanisztikához kapcsolódó lexikológiai szakirodalom azonban igencsak ritka és szegényes, mind mennyiségében, mind aktualitásában. A jegyzetboltok és idegennyelvű könyvesboltok helyenként ugyan készséggel beszereznek bizonyos műveket, ám ezek fogyasztói árát nem a diákok pénztárcájához igazították.